



## מי אחראי לחינוך – דף הרחבות

1. בבואנו לדון בשביתת מורים ניצבת לעינינו בעיית ביטול תורה (...) ואיסור ביטול תורה מתינוקות של בית רבן הוא דבר פשוט וידוע, והומרתו מפורסמת, אלא שהבעיה היא מי הוא האחראי והנושא בהומרת ביטול תורה זה? וכבר בתחילת דברינו הוכחנו שחייב לימוד תורה מוטל על ההורים. והמורים תמורת שכר המשולם להם, אם ע"י ההורים, או גוף ציבורי אחר הבא במקומם, מקבלים עליהם את התפקיד ללמד את ילדי ישראל תורה, כשלוהם של ההורים. מעתה כל זמן ששכרם של המורים משולם לשביעות רצונם, שליחותם קיימת והובתם בעינה, אך למן הרגע שבו הגיעו למסקנה שאין שכרם מספיק (...) הרי שפקעה מאותה שעה חובתם, משום שפקעה שליחותם שהייתה מבוססת על תשלום שכרם. ולכן כל הומרת ביטול תורה הלה מאותה שעה על ההורים, וחובתם היא להפסיק עבודתם וללמד את בניהם תורה.
- (הרב חיים דוד הלוי<sup>1</sup>, "עשה לך רב", חלק יורה דעה שאלה כג" הועדה להוצאת כתבי הגר"ד הלוי, תשל"ח-תשמ"ט)
2. בית-המשפט בבואו להפעיל את סמכויותיו אינו יכול, לדעתי, ואינו צריך להתעלם מעצם מהות המדינה המודרנית, ולא-כל-שכן מדינת סעד כמדינתנו, כאשר האזרח לוקח על עצמו חובות שמטבע הדברים מגבילות את חופש פעולותיו. טובתו ושלומו הוא כפופים לא פעם לטובת שלום הכלל, ולעתים קרובות נהיות ואינטרם הפרט משועבדים לנחיות ולטובת הכלל (...) למעשה, לכן, הוגבלו זכויות יסוד של האזרחים כמדינתנו (...) ותקופת "איש הישר בעיניו יעשה" חלפה לבלי שוב עוד. וכך גם בשטח החינוך, שהוא אחד מהרגישים ומהחשובים בפעולותיה של כל מדינה מסודרת, הדואגת לעתידה ושגשוגה, שמה שאין המדינה יכולה להפקירו בידי הפרט בלבד (...)
- לכן, אין זה יוצא דופן, אם הממשלה מטעמי מדיניות חינוכית או סוציאלית באה להגביל את זכות האזרח לבחור לילדיו מוסד חינוכי כעולה על רוחו, ולצמצם את זכות העברת תלמיד ממוסד חינוכי אחד למוסד חינוכי אחר.
- (השופט משה עציוני<sup>2</sup>, בג"צ 152/71 מרדכי קרמר ואח' נ' עיריית ירושלים ואח', פ"ד כה, עמ' 784-782)
3. המבקרים הפוליטיים והפדגוגיים ומקדמי הזכויות מבקשים להעתיק את הכוח מן המערכת הציבורית הריכוזית אל החברה האזרחית – הורים, עמותות, תלמידים, תנועות חברתיות. במכון לחינוך דמוקרטי החלו לאהרונה להשתמש במושג "הקהלה" כמושג חלופי למושג ההפרטה שמייצג את מהותה כפי שזו נתפסת על ידם. השימוש במושג זה מבקש לראות בתהליכי העצמתם של הגורמים הפרטיים במערכת, ביטוי לדמוקרטיזציה, לפלורליזם ולהגברת המעורבות של ההורים והקהילה בהכנייתו של המעשה החינוכי.
- (ניר מיכאלי<sup>3</sup>, הפרטה במערכת החינוך, עמ' 39)

<sup>1</sup> הרב חיים דוד הלוי (ישראל, 1924-1998) היה רב, פוסק והוגה דעות. כיהן כרב הראשי של תל אביב-יפו וכרב הספרדי הראשי של ראשון לציון.

<sup>2</sup> ד"ר משה עציוני (קלפהולץ) (נולד בפולין ב-1908, נפטר בישראל ב-1998) היה שופט בית המשפט העליון בישראל בין השנים 1971-1978.

<sup>3</sup> ניר מיכאלי הוא ראש החוג לחינוך במכללת סמינר הקיבוצים; חוקר במרכז לצדק חברתי ודמוקרטיה ע"ש יעקב חזן במכון ון ליר בירושלים

4. מעל לכל המחלוקות בנוגע ליתרונות או להסרונות הפדגוגיים או הכלכליים של יישום מדיניות בחירה ניצבת שאלה ערכית בסיסית. האם ראוי שממשל מרכזי יעצב את ילדינו בהתאם לערכים ותפיסות שלא תמיד עולות בקנה אחד עם תפיסת עולמנו, או שמא רצוי להשאיר להורים את ההחלטה הזאת? זאת שאלת מעמדו של היחיד מול הקולקטיב. או במילים אחרות, האם טובת הכלל גוברת על טובת הפרט? כיום, לאחר שהניסיונות החברתיים הגדולים בהנדסה חברתית סוציאליסטית ופאשיסטית נכשלו והעולם הופך לפתוח, תחרותי, גלובלי וחופשי יותר, אני תוהה אם לא הגיע הזמן לשינוי דומה בחינוך. האם לא ראוי לכבד את היחיד ולאפשר לו להגשים את שאיפותיו ורצונותיו בהתאם לערכיו? אני סבור שכל הורה ביננו וכל מי שמתעתד להיות הורה, צריך לשאול את עצמו האם הוא פוחד מלקיחת האחריות על חינוך ילדיו ומעדיף להמשיך לשלוח אותם לחינוך ציבורי אשר מודיר אותו מכל השפעה ממשית, או שמא הוא מעדיף ליישם את חירותו, ליטול אחריות ולבחור בחינוך המתאים לו.

(גבריאל בן עמי<sup>4</sup>, בחירת הורים את בית הספר של ילדיהם: מה שצריך לדעת, מתוך עיקרי הרצאה במסגרת כנס של רשת "אנקור" לקידום בחירת הורים בחינוך, 22.10.2007)

5. מערכת החינוך איננה מסוגלת להחליף את ההורים ולעולם לא תהיה מסוגלת לכך. גם אם סגל ההוראה בביה"ס מורכב מ"גאונים בחינוך", וגם אם לרשותם עומדים תקציבים בלתי מוגבלים – אין ביכולתו של ביה"ס להחליף את הבית, את החינוך הביתי, את השילוב המופלא של יחס אישי וחום, את הדוגמה האישית בכל תחומי החיים. למרות זאת, יש הורים המצפים שביה"ס יחנך במקומם. מדוע? מפני שבחברה המודרנית שולטת ההפרטה בכל תחומי החיים. את הכל מפריטים ומפרקים, ובכלל זה גם את התפקידים המסורתיים של הבית, כגון החינוך. הם נמסרים לקבלני משנה: המטפלת תטפל בתינוקות, גן הילדים – יחנך את הקטנים, וביה"ס – את הגדולים, וכן הלאה (...). השורה התחתונה היא, שההורים מעורבים עוד פחות בחינוך ילדיהם. זה מזמין את השלב הבא: העברת נתח חינוכי נוסף מההורים למערכת החינוך, וכן הלאה. שורש התופעה הוא באידיאולוגיה של הבית המודרני: בבית המודרני, חינוך הילדים הוא מקצוע משני. לעיתים, ההתייחסות אליו הוא כמו אל נטל, שאם רק ניתן להשתחרר ממנו יוטב המצב. לעומת זאת, על פי תורתנו הקדושה, חינוך הילדים איננו מקצוע משני אלא מקצוע עיקרי.

(הרב אלישע אבינר<sup>5</sup>)

6. לא די ללמד את הנער, רק שחוב עליו לשמע לקול המחנך ותו לא, כי לא יועיל בזה בלבד, כי לסוף יראה את רבו למתנגדו ועריץ זר עליו כנזכר לעיל. העקר הוא להכניס בלבו דעה זו, שידע שהוא, הנער בעצמו, הוא עיקר המחנך, לא קטן ונער הוא, רק נצר מטע ה' בכרם בית ישראל הוא, ועילו הטיל ה' חוב זה לגדל ולהנך את הנצר הזה, את עצמו, לעיץ גדול עיץ החיים, ולעשותו לעבד ה' צדיק וגדול בתורה. וכיון שדעתו ורוחו קטנים ותורה הרבה עוד לא למד, ... מוכרח הוא לשמע את תורת ה' ודרכו מפי רבו ואביו... אבל עקר העושה הוא בעל הבית בביתו, ורק עליו האחריות שיהיה כשר וישליך את האסור והטרפה.

(האדמו"ר מפיאסצנה<sup>6</sup>, חובת התלמידים, הקדמה, עמ' ט-כ)

<sup>4</sup> ד"ר גבריאל בן עמי הוא מרצה וחוקר של מדיניות חינוך, המלמד במכללת ספיר.

<sup>5</sup> הרב אלישע זושא (הכהן) אבינר (נולד בצרפת ב-1954) הוא איש חינוך, משמש כראש הכולל בישיבת ברכת משה במעלה אדומים.

<sup>6</sup> רבי קלונימוס קלמיש שפירא - האדמו"ר מפיאסצנה (פולין, 1889-1943) היה אדמו"ר שפעל בפולין בין שתי מלחמות העולם, ונספה בשואה. נודע כהוגה חסידי דגול והתפרסם בזכות חיבוריו החדשניים בתחום החינוך החסידי.